

riace esse editum, æque ac Evangelium S. Matthæi et Epistolam ad Hebræos. Unde Widmanstadius et Guido Fabricius, qui nuper tam Evangelium hoc, quam Epistolam syriace ediderunt, censent illum ipsum Syriacum textum esse autographum. Pari ratione de Syriaca editione Ecclesiastici quis suspicari posset illam ipsam esse originalem, qua hic liber scriptus sit a Siracide? Verum, *Præfatione in Epist. ad Hebr.*, ex dialecto et idiotismi Syriacæ linguæ modernæ, valde differentibus ab idiotismis linguæ Syriacæ tempore Christi, et multo magis tempore Siracidis, ostendi idipsum parum videri probabile: quare Syriacam versionem esse recentiorē; præsertim quia illa in Ecclesiastico valde differt a textu Græco, et magis a Latino, eoque concisior est: subinde etiam multa addit paraphrasticæ, quæ nec in Græco, nec in Latino habentur, ut patet intuitu caput primum. Sed de ea mox plura.

Jam vero sicut certum est Jesum nepotem avi librum, puta Ecclesiasticum, ex Hebræo in Græcum convertisse; ita incertum est quis eum ex Græco vel Hebræo in Latinum transtulerit, quisque sit auctor Vulgatæ versionis latinæ Ecclesiastici: certum enim est non esse S. Hieronymum; licet enim ipse sit auctor versionis Vulgatæ, ab ea tamen excipienda sunt *primo*, Psalmi: hos enim habemus ex versione Septuaginta, a qua versio S. Hieronymi plane diversâ est, ut patet utramque conferenti. *Secundo*, Novum Testamentum: hoc enim non vertit, sed prius versum emendavit S. Hieronymus. *Tertio*, Ecclesiasticus, Sapientia et uterque Machabæorum: hos enim nos non habere ex versione S. Hieronymi, sed ex antiqua translatione, cujus auctor ignoratur, tribus argumentis evincit Bellarminus lib. II *De Verbo Dei*, cap. IX.

Primum est, quia B. Hieronymus nusquam affirmat se transtulisse hos libros, neque ullæ exstant præfationes ejus in hos libros, cum tamen in *epist. ad Augustinum*, Quæst. XI, inter *Epistol. Augustini*, dicat se singulis libris præfationes præfixisse.

Secundo, quia B. Hieronymus hos libros arbitratur apocryphos, ut patet ex Prologo Galeato, et ex præfatione Proverbiorum: proinde verisimile est eum neglexisse horum librorum interpretationem.

Tertio, quia multa citantur ex his libris a B. Cypriano, præsertim in lib. *De Exhortatione martyrii*, et aliis Patribus B. Hieronymo antiquioribus, eo modo prorsus, ut nos in nostra Vulgatæ editione habemus, ut patet, si conferas verba Tertulliani, Cypriani, Sixti, Calixti, Fabiani, Eusebii, Hilarii, Marcellini et aliorum, quæ citavi cap. I et II, cum verbis Vulgatæ versionis Ecclesiastici. Sane Lucius Pontifex et martyr sub annum Domini 257, *Epist. sua decretali*, citat magnam partem cap. X et XI, plane ad verbum ex Latina versione Vulgatæ.

Adde *quarto*, S. Hieronymum aliter vertere nonnulla, quam habeat Vulgatæ versio; ut illud *Ecclesi.*

cap. XXIV, 14: « Ab initio, et ante sæcula creata sum; » ipse scribens in *Ps. LXXIII*, sic verlit: « Condidit me in initio viarum suarum, ante sæcula fundavit me. » Sic illud *Ecclesi. cap. XI, 29*: « Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ, » S. Hieronymus in *cap. LXV Isaie*, vertit: « Afflictio horæ oblivionem facit deliciarum. » Sic illud *Ecclesi. cap. VII, 6*: « Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, » S. Hieronymus in *cap. III Isaie* vertit: « Ne quærās fieri iudex, nō forte nōn possis auferre iniquitates. » Sic illud *Ecclesi. XX, 31*: « Xenia et dona excecant oculos iudicium, et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum, » S. Hieronymus in *cap. III Michææ* vertit: « Mūnera excecant oculos etiam sapientum, et quasi frenum in ore avertunt increpationes; » et illud *Ecclesi. XXVII, 28*: « Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet, » S. Hieronymus in *cap. III Sophonie* vertit: « Qui mittit lapidem in excelsum, super caput suum mittit; » et illud *Ecclesi. XXVII, 29*: « Qui laqueum alii ponit, peribit in illo, » S. Hieronymus in *cap. X Ecclesi.* vertit: « Qui statuet laqueum, capietur in illo. » Sic illud *Ecclesi. cap. XXVIII, 29*: « Verbis tuis facito stateram et frēnos, » S. Hieronymus in *cap. XLV Ezechiel*. vertit: « Sermonibus tuis facies stateram et appendiculum. »

Quinto, idem liquet ex stylo: phrasis enim latina Ecclesiastici est durior et discrepans a versione et phrasi aliorum librorum canonicorum, cujus auctor est S. Hieronymus, uti patebit ex canonibus, quos subnectam, ubi proferam verba prisea, quæ usurpavit priseus Interpres Ecclesiastici, quasi suo ævo latina, quæ ævo S. Hieronymi et nostro sunt obsoleta.

Tradunt Syri nonnulli versionem Syriacam librorum Veteris Testamenti, qui tunc conscripti erant, factam esse ex Hebræo, jussu Salomonis, ad instantiam Hiram regis Tyri, sui amici: cæterorum vero posteriorum, ac præsertim Novi Testamenti, factam esse a Thaddæo apostolo, cum is missus fuit ad Abagarum, regem Edessæ in Syria, licet alii a S. Marco traductam velint. Georgius Michael Omiras, Maronita Edeniensis, lib. *De Chaldaicæ linguæ utilitate*, prælud. 4, Syram translationem Novi Testamenti tradit editam ab Apostolis, vel ab Apostolorum discipulis: Veteris vero Testamenti, inquit, translatio in linguam Syriacam, tempore S. Thaddæi apostoli, et Abagari Syrorum regis, facta fuit, ut traditur in prologo quodam Syriaci Psalterii; additque Syriacam versionem Veteris Testamenti summa in veneratione apud Orientales haberi, et publice in omnibus eorum Ecclesiis antiquissimis constitutis in Syria, Mesopotamia, Chaldaea, Aegypto, et denique in universis Orientis partibus dispersis ac disseminatis, lectam haecenus, et legi assidue.

Verum alii censent modernam Syriacam versionem ævo S. Marci et S. Thaddæi posterioriorem esse; idque ex dialecto diversa, et idiotismis pro-

priis, quos habet Syriaca moderna: diversos a Syriaca quæ fuit tempore Christi, exstatque in nominibus propriis Novi Testamenti: quod verum esse ostendi *Præfat. in Epist. ad Hebræos*. Accedit quod Ephrem Syrus, qui syriace scripsit, aliter citet sententias, quam modo habeantur in versione Syriaca, ut tract. *de Timore Dei*, initio tomi III. Ita legit Ecclesiasticus cap. III: « Fili, in mansuetudine opera tua perface, et ab homine acceptabili diligeris. » Pro quo moderna Syriaca sic legit: « Fili mi, in divitiis tuis cum humilitate ambula, et præ largiente dona diligenter te. » Et mox S. Ephrem legit: « Quanto major es, tanto magis te humilia; et coram Deo invenies gratiam, quoniam magna est potentia Domini, et ab humilibus honoratur. » Pro quo moderna Syriaca legit: « In omni, quod magnum est in mundo, humilia te ipsum, et coram Domino invenies misericordiam; quia multæ sunt misericordiæ Dei, et humilibus arcana revelantur. » Et paulo post pro eo quod *Ecclesi. cap. III, vers. 30*, nostra versio habet: « Synagogæ superbiorum non erit sanitas: frutex enim peccati eradicabitur in illis, et non intelligetur; » S. Ephrem legit: « Obductioni superbiæ non est sanatio: frutex enim peccati radicavit in illa. » Syrus vero modernus sic habet: « Plaga illusoris non habet medelam, quia a planta prava planta ejus. »

Plura talia ibidem et alibi habet S. Ephrem diversa a moderna Syriaca, quæ plane arguunt, alia antiquiore versione Syriaca esse usum. Nam S. Ephrem non scripsisse lingua peregrina, et, ut nonnulli volunt, sibi incognita, puta Græca; sed Syriaca, utpote patria, diserte docet S. Hieronymus lib. *De Scriptoribus Ecclesi.* in *Ephrem*; Cardinalis Baronius, et S. Ephremi interpres, Gerardus Vossius, initio tomi II. Hinc et in monte Libano syriace exstant Commentarii manuscripti S. Ephremi (atque similes magni illius S. Jacobi Nisibis Episcopi, qui interfuit Concilio Nicæno) in universam S. Scripturam, uti Romæ a Maronitis accepi: quæ utinam quispiam in Latinum converteret et ederet! Ad hoc tamen quis responderet posset, interpretem, qui S. Ephrem ex Syro in Græcum transtulit, pro Syriaca versione S. Scripturæ S. Ephrem substituisse versionem Græcam, utpote Græcis, quibus scribebat, cognitam: sicut Evangelistæ recensentes S. Scripturæ sententias citatas a Christo hebraice, utpote apud Hebræos, recitant eas juxta versionem Græcam Septuaginta, utpote Gentibus, quibus scribebant, notiores? Sed nec hoc per omnia satisfacit. Nam S. Ephrem citans Ecclesiasticum aliasque Scripturas nunc consentit cum Græco, nunc cum Latina Vulgatæ, nunc ab utraque dissentit, ut patet intuitu, et idipsum annotavit interpres S. Ephremi Gerardus Vossius, *Annot. ad centum capita, sive Apophthegmata S. Ephremi*.

Denique Vulgatæ Latina versio Græcis omnibus, Syris et Arabicis planè est anteferenda,

tum quia eam præ omnibus suo calculo probavit Concilium Tridentinum *sess. IV*; tum quia est antiquissima, uti jam ostendi; tum quia magis pura et incorrupta est, et immediate ex Hebræo (ut et cæteræ Scripture) in Latinum traducta, ut videtur: idque ex eo colligitur, quod in multis discrepet a Græco; multa enim addit, multa demit, multa variat, ac imprimis præfationem continet Jesu junioris, qui avi librum in Græcum traduxit, quæ sane ex Græcis Complutensibus aliisque pluribus excidit, et in Latinis codicibus reperitur; tum quia Latina in tanta exemplarium copia ubique est eadem, sibi que constans: Græca autem exemplaria mire variant, inter quæ correctissimæ sunt, editio Complutensis, utpote opera Cardinalis Ximenii, magno multorum eruditorum virorum labore et industria elaborata; ac editio Romana, utpote ingenti cura ac studio a Cardinali Caraffa emendata: quas proinde præ aliis sequar.

Nec mireris hanc dissonantiam Latini textus a Græco; similis enim est *Esther* cap. X et seq., ubi laciniæ illæ attextæ in Latino, nec in Græco nec in Hebræo reperiuntur. Et *Daniel*. totum cap. XIII et XIV in Hebræo non reperitur, sed ex Theodotione se transcripsisse fatetur S. Hieronymus, quin et versio Græca Septuaginta Interpretum in multis dissidet a Latina Vulgatæ, uti omnes norunt. Similis dissonantia est in Canonibus Apostolorum: alii enim quinquaginta duntaxat numerant, alii 84; et in Canonibus Concilii Nicæni, quos alii viginti, alii longe plures recensent. Nam S. Hieronymus, S. Ambrosius, Concilium Carthaginense et alii nonnullos citant, qui inter viginti vulgatos non continentur, uti ostendit Baronius anno Christi 325, et Bellarminus lib. *De Roman. Pontif.* cap. XXV, quin et unum eundemque canonem varii recitant varie, ut patet in canone, quo comparatur Patriarcha Alexandrinus cum Pontifice Romano, de quo Catholicis litem movent hæretici.

Porro tanta Græcorum exemplarium varietas videtur partim manasse ex varietate et oscitantia scriptorum, ea per tot sæcula varie et corrupte describentium; partim, quod prisci permulti censuerint Ecclesiasticum esse quidem librum pium, sed non canonicum, ideoque liberius nonnulla ejus verba vel omiserint, vel mutarint, vel in compendium redegerint, vel paraphrasticè explicarint, uti subinde explicat S. Ephrem; sicut facere solent qui scripta aliorum transcribunt animi causa; ideoque liberius nonnulla ejus verba omitunt et immutant, imo ad libitum iis utuntur ad suam sensa significanda.

Commentatores in Ecclesiasticum pauci exstant.

Primus fuit Rabanus Maurus, episcopus Moguntinus, sub Ludovico Pio imperatore, anno Domini 835. Hic more suo moralis est magis quam litteralis, scripsitque in totam S. Scripturam: unde ex ejus scriptis Glossam ordinariam contextuit Stra-

bus Fuldensis monachus, Rabani discipulus, sub annum Domini 840. Ita Bellarminus lib. *De Script. Eccl.*, in *Rabano et Strabo*.

Exstant quoque, qui in totam reliquam S. Scripturæ commentati sunt, Lyranus, Hugo, Dionysius. Insuper in Ecclesiasticum scripsere Nicolaus Gorram, Alexander ab Alexandria, Robertus Holcot, Robertus Carmelita, Paulus de Palatio, Robertus Jorius, Robertus Bosæus, ac Cornelius Jansenius. Ederus tabulis suis partitiones et argumenta Ecclesiastici more suo representat, *tabula* 132, 133, 134. Ex hæreticis scripsere Joachimus Camerarius, J. Drusus, David Hæschelius.

Ex his aliisque collegi ea quæ olim Lovanii, Ecclesiasticum prælegens, breviter annotavi: nunc vero jussus eadem typis vulgare, locupletabo, sequarque Ecclesiasticum de se dicentem cap. xxxiii, 48: «Respicite, quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam;» quin et Sapientem, qui de sua sapientia ait cap. vii, 13: «Quam sine fictione didici, et sine invidia communico, et honestatem illius non abscondo; et ponam in lucem scientiam illius.» Quocirca suis quibusque locis interseram aliorum versiones, præsertim Syriacam et Arabicam, uti ieci in Prophetis. Romæ Arabicam accepi ab illustrissimo et reverendissimo Domino Sergio Risio Maronita, archiepiscopo Damasceno; Syriacam, partim ab eodem, partim a pererudito viro, R. P. Hilarione Rancato, Ordinis Cisterciensis, Sancti Officii theologo, Abbate S. Crucis in Jerusalem. Illis eas acceptas ferat, gratesque referat gratus, qui eis gratis fruitur, lector. Arabicam parcius citabo, tum quia sæpe cum Syra vel Græca consentit, tum quia minus accurata et sincera est, ideoque minoris auctoritatis.

Addidi et versionem Tigurinam, a Censoribus Romanis et Hispanis castigatam, eo quod multis locis multum afferat lucis. In qua tamen duo, uti alias monui, advertas velim.

Præterea, auctores ejus fuisse Tigurinos in fide heterodoxos, nimirum Leonem Juda ex Judæo Zuinglianum, et Theodorum Bibliandrum. Notationes vero marginales attribui Vatablo: quia, videlicet, e scriptis Vatabli concinnatæ; sed ab hæreticis ad sua sensa detortæ et depravatæ fuere: quæ de causa Vatablus Robertum Stephanum, qui ea nomine Vatabli typis vulgavit, acriter reprehendit; quin et apud iudices reum falsi peragere cogitavit, ut Robertus, id præsentiens, fuga sibi consulisset uti refert Genebrardus in *epistola ad Origenem præfatoria*. Manifestiores quidem depravationes, quibus hæresi favet, a Censoribus castigatæ et abolitæ sunt: obscuriores vero et occultiores plane aboleri nequiverunt. Quare hæc versio caute legenda est, nec nisi a lectore contra hæresim præmunito.

Posterius, quod versio hæc liberior sit, nec verbum verbo, sed sensum sententiæ, quem auctor sibi in mente statuit, reddat; ita ut sæpe

textus autographi non tam versio, quam commentarius et explicatio, qualem edidit Glossæ Lyranus et alii, esse videatur; auctorque non tam interpretem, quam commentatorem agat, uti in decursu hujus operis ad oculum intuenti patebit. Quocirca Genebrardus *epist.* jam citata eam graviter incusat, quod «velut de industria a littera et sensu discedat:» «Ut mihi videar, ait, non sacras Litteras legere, sed farragine e verbo Dei, et humanis cogitationibus consarcinatas, quæ non tam ad veritatem, quam vertentis opinionem pertineant.» Vide nostrum Gretserum *Admonitione de Bibliis Tigurinis*.

Porro Tigurina in Ecclesiastico, etsi de more Græca moderna sequatur; tamen ubi illa præ Latina Vulgata, uti sæpe fit, concisiora sunt, ex Vulgata suis verbis supplet ea, quæ in Græcis nunc desunt. Fidelior et tutior, ac Vulgatæ vicinior est versio Sanctis Pagnini, utpote Hebræo-Christiani, imo Religiosi Ordinis S. Dominici; qui fideliter verbum verbo reddidit: sed et hæc illud incommodi habet, quod rabbinizet, ac in significatis vocum Hebræarum assignandis recentiores Judæorum Rabbinos, non tantum infideles et infidos, sed et amicos ac imperitos sequatur, potius quam veteres peritissimos Septuaginta, Hieronymum et cæteros, ut ait ibidem Genebrardus. Verum in Ecclesiastico desideratur versio propria Pagnini: ipse enim in eo Vulgatam pro sua substituit. Vulgo Tigurina versio Vatabli nomine citatur, quia ex Vatabli scriptis excerpta; unde, quod in ea honi est, Vatablo et orthodoxis; quod mali, hæreticis depravatoribus adscribitur: Vatablus enim fuit vir catholicus et eruditus clarusque.

Prodierunt nuper *Apologi morales S. Cyrilli*, in libros quatuor partiti, et in quatuor virtutes cardinales distributi, elegantes sane, festivi, eruditi, eloquentes, et ad mores sapienter formandos appositi ac peritiles, ideoque diu a me quæsiti. Reperti sunt in Bibliotheca Budensi, quam instituit Matthias Corvinus, rex Hungariæ famosissimus, in antiquo codice manuscripto, hoc titulo: *Apologi morales S. Cyrilli*. Edidit eos noster P. Balthasar Corderius, Viennæ Austriæ S. Scripturæ professor, et S. Theologiæ doctor: eosdem sæpius citat Dionysius Carthusianus commentans in Proverbia, ac *Proverbia Cyrilli* indigat. Sane redolent acumen, leporem gravitate mixtum, variam eruditionem et pietatem S. Cyrilli Alexandrini: stylus tamen magis latinam, quam græcam elegantiam phrasimque redolet, præsertim in sentis argutisque antithetis et homioptotis, quibus crebro rem probat, et adversarium stringit conficitque. Unde Cyrillus hic Latinus potius fuisse videtur quam Græcus, ac S. Cyrillo Alexandrino ætate posterior, utpote crebro citans Aristotelem et Hippocratem, cum S. Cyrillus cæterique Patres Platonicæ magis fuerint quam Aristotelicæ. Adhæc auctor sæpius Siciliam celebrat: unde nonnulli Siculum fuisse suspicantur. In hisce partim apologis, partim

proverbiis, partim similitudinibus, Cyrillus plures Ecclesiastici gnomas docte, pie et eleganter explicat, imo singulas per apologos festive illustrat, et, ut ita dicam, exhilarat. Quare in lectorum gratiam suo loco singulos intexam, præsertim quia hæcenus omnibus pene incognitus, avis et inauditus hic ejus liber, in antro quasi delituit, ac anno demum Domini 1630, lucem aspexit. Citabo Cyrillum ad verbum, resectis nonnullis, quæ minus decora vel minus apposita videbantur. Illi ersimilis nuper Romæ prodit liber nomine S. Cyrilli Alexandrini de plantarum ac animalium proprietate, editus a nostro P. Hieronymo Brunello. Certe quisquis tam hujus quam illius sit auctor, cum præcis authenticisque scriptoribus conferri potest, sive orationis elegantiam et leporem, sive rerum varietatem et gravitatem, sive sententiarum acumen, sive dogmatum sensatam sapientiam, sive morum institutionem spectes. Singulos enim apologos variis gravibusque S. Scripturæ sententiis, proverbiiis, ethicis similitudinibus, scitisque gnomis, æque ac rationibus physicis acutis et argutis, instar apis mella constipantis glomeratim densat et confirmat; ideoque longe superat apologos Phædri, Æsopi, Alcibiadi et cæterorum omnium.

Porro apologis, ob leporem et acumen morale, blande et jucunde in aures animasque influens, non raro uti S. Scripturam, ac nominatim nostrum Siracidem, ostendam cap. xiii, 3, ad illa: «Quid communicabit cæcabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur;» et vers. 21, ad illa: «Si communicabit lupus cum agno,» etc. Causam dat Cyrillus in apologorum suorum præmio, quod ex rebus naturalibus et animalibus, quasi ex vivis imaginibus, petere liceat ideam humanæ vitæ virtutibus omnibus adornatæ. Ad hoc enim Deus illas creavit, ut homini essent speculum recte vivendi. Totus enim mundus hic visibilis, homini quasi quædam schola sapientiæ est, in qua divinis prudentiæ rationibus plena sunt omnia: ex iis ergo per festivos rerum apologos documenta vitæ S. Scriptura colligit, ut lector ea intelligat clarius, addidit facilius, gustet suavius, reminiscatur tenacius. Idem faciunt S. Basilius et S. Ambrosius in *Hexamer.*, S. Epiphanius in *Physiologo*, ac Theodoretus *De Providentia*. Notus est apologus olivæ, ficus, vitis et rhamnii, *Judic.* ix, 8; cardui et cedri, *IV Reg.* xiv, 9; lupi et agni, pardi et hædi, leonis et ovis, vituli et ursi, *Isaiæ*, xi, 6; lænæ et leucolorum, *Ezech.* xix; Oollæ et Oolibæ mulierum, *Ezech.* xxiii; aquilarum duarum ingentium, *Ezech.* xvii; Luciferi, *Isaiæ*, xiv, 12; Cherubino-rum, *Ezech.* i; amphoræ, in qua sedet impietas; *Zachar.* v; et plures alii hisce persimiles.

Jam vero apologationem esse antiquissimam, atque olim Ethicam doceri solitam per fabulas et apologos ad mores appositos, liquet ex *Baruch.* cap. iii, 23, ubi præseos fabulatores, id est fabu-

larum concinnatores vocat «exquisite proutiæ.» Unde apologis usi sunt Orphæus, Pythagoras, Menander, Apuleius, Homerus, Hesiodus (quem Quintilianus lib. V, cap. xi, ubi apologis gratiam inesse docet, primum facit apologorum auctorem), Plato lib. *De Republ.*; Demosthenes, Macrobius lib. I *De Somn. Scipionis*, post initium; Horatius, Cicero, lib. III *Offic.*, de Gygis annulo. Hinc Aristoteles, lib. II *Rhetor.*, apologos ponit inter rhetoricas demonstrationes. Aphthonius, initio *Progym.*: «Apologi, ait, delectant vehementius, et persuadent efficacius.» Delectant, quia morum faceta quadam imitatione, simplicium capiunt animos. Fidem faciunt, quia verum quasi ante oculos ponunt. Ideoque magnam vim habent ad permovendum et persuadendum. Apollonius Tyaneus apud Philostratum, lib. V: «Ego, inquit, Æsopi fabulas ad sapientiam accommodatiores, quam cæterorum esse censeo;» quas a Mercurio docet acceptas, Æsopumque in numero sapientum habitum; unde illud Aristophanis in *Avibus* vetus adagium, quod citat Suidas: «Ne Æsopum quidem trivisti,» dici solitum de homine plane rudi et imperito; quod qui Æsopi apologos nesciret, nil scire videretur. Præclare Plutarchus in *Moral.*: «Sicut iris, inquit, nil est, nisi reluctentia solis refracti in nubibus; ita fabula quædam est veri representatio.» Rursum Aristoteles lib. II *Rhetor.* cap. xxi: «Apologi, ait, ad populum maxime accommodati sunt, habentque hanc præstantiam (præ exemplis), quod, cum difficile sit res præteritas similes adinvenire, apologos fingere est facillimum.»

Neque vero præci duntaxat Gentium philosophi, poetæ, oratores, principes, apologis usi sunt; sed et Ecclesiæ Doctores, primique Patres Græci ac Latini, non tam philosophos, quam ipsam sacram Scripturam, ac præsertim Salomonem, Siracidem ac Hebræos imitantes et assectantes.

E Græcis præter S. Basilius, S. Epiphanium ac Theodoretum, quos paulo ante citavi, S. Gregorius Nazianzenus crebro apologos usurpat, ut patet ex *epist. ad Celeusium*, ubi perelegantem cyenorum et hirundinum apologum suo silentio adaptat: ex apologo concilii gruorum et anserum, quem recitat in carmine *De Diversis vitæ generibus*; ex apologo pavonis caudæ syrma pompose explicantis; item Pandora et Promethei, quos recenset tract. *Adversus mulieres ambitiosius se ornantes*; Synesius, *serm. de Providentia*, asserit pueros et rudes docendos esse per fabulas et apologos. S. Irenæus in symbolicis Valentini Æonibus recensendis multus est, sed et ipse suis utitur apologis, ut lib. I, cap. 1, apologo gemmarum, imaginem regis gemmeam in similitudinem canis et vulpeculæ deformantis; ibidem cap. x, ex Homero citat fabulam de *orci* sive inferni *galea*, quæ ea tectos faciebat invisibiles; et cap. xxxiv, fabulam hydræ Lerneæ, sive feræ mul-

torum capitum, Valentini scholæ attribuit. Idem lib. II, cap. XII, Valentini similes, inquit, sunt cani Æsopi, qui panem quidem reliquit, in umbram autem ejus impetum fecit, et perdidit escam. » Et cap. XIX citat apologum Pandoræ, quam Æsiodus fingit et pingit omnibus dotibus a diis adornatam. Clemens Alexandrinus, ut Gentes suis ipsorum armis et gnomis confutet, symbola et apologos ex Orphæo, Lino, Homero, Platone, Pythagora agglomerat. S. Cyrillus, ejus nomine liber *Apologorum* jam citatus inscribitur, symbolis et apologis gaudet. Unde, lib. IX *Contra Julian.*, Ægyptiorum hieroglyphica et Pythagoræ symbola recenset et ethice explicat. Idem commentans in Leviticum (quanquam multi verius hunc commentarium tribuant Origeni) omnes Levitici figuras et symbola fuse pertractat. Idipsum quoque facit lib. *De Adorat. in spiritu et veritate*. Magis hoc ipsum liquet ex catalogo parabolarum et similitudinum, qui operum ejus indici subijcitur.

E Latinis Tertullianus paræmiis et apologis abundat; unde lib. *Contra Valentinum*, cap. XII, citat Æsopi græculum, qui alienis plumis se ornans, his spoliatus erubuit fuitque ludibrium; et cap. III, *de Itallianis turres*; et lib. *De Anima*, cap. VI: «Thales, inquit, in puteum, » scilicet cadens, dum cælum intuetur, irrisus fuit a femina. Idem, lib. IV *Contra Marcion.* cap. XXIII: «De Æsopi, inquit, puteo asinus, » scilicet modo apparuisti, q. d. Obscurus, et ex angulo prodiens subito te velut eximium jactas; et lib. *De Pudicitia*, cap. VIII: «Nihil ad Andromacham, » quæ tragica erat fabula; et plura alia, quæ collegit Pamelius et Tertulliano præfixit. S. Augustinus, lib. *Contra Mendacium* ostendit apologos, qui per res fictas significant veras, non esse mendacia, sed veracitatem: «Sicut in speculo falsus homo (qui in speculo apparet) est vera hominis imago; » ut idem ait lib. II *Soliloquiorum*. Apologis pariter utitur S. Ambrosius lib. III *Offic.*, et S. Isidorus lib. I *Etymol.*

S. Hieronymus, in cap. XVIII *Matth.*, assignat causam cur Christus assidue per parabolas, quibus similes sunt apologi, concionaretur ad turbas: «Familiare, ait, est Syris, et maxime Palæstinis, ad omnem sermonem suum parabolas jungere, ut quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem exemplaque toneatur. » Idem, in cap. VIII *Ezech.*, sub finem, apologum Adonidis fuse recitat et ethice explicat. Idem, *Ad Aglasiam*, Quæst. VI: «Interpretemur, ait parabolam, hoc est similitudinem, quæ ab eo vocatur, quod alteri παραβολή, hoc est assimilatur, et quasi umbra prævium veritatis est. »

Ex Indis quoque S. Barlaam apud Damascenum, in historia Josaphat, regis Indorum, cui nomen Adenner, filium, mysteria fidei, ac præsertim mundi vitæque hujus vanitatem, et futuræ veritatem, docet per apologos rhinocerotis hominem

insequentis, ac duorum murium arborem, cui homo adhæserat, rodentium, ut in barathrum draconibus refertum corruat. Rursum, per apologum lusciniæ hominem deludentis, ac amicorum amicum in mortis agone deserentium.

Et Hebræis præter Ezechielem, Isaiam, Zachariam, et alios initio citatos, Salomon mortalium sapientissimus per apologum mulierum, anius stultæ, alterius sapientis, ipsam sapientiam et insipientiam representat, *Proverb.* cap. IX, quem secutus noster Siracides toto cap. XXIV, apologum sapientiæ perorantis, seque cedro, olive, palmæ, viti et fluminibus paradisi adæquatis, in scenam producit. Similes a Salomone apologi sanguisugæ, aquilæ, colubri, formicæ, lepuseculi, locustæ, stellionis, leonis, galli, arietis et regis proponuntur *Proverb.* cap. XXXI, 15 et sequent. Jam Canticum Canticorum continuus est sponsi et sponsæ apologus. Demum Salomonis antitypus, imo verus Salomon, Christus Dominus non nisi per parabolas et apologos in Evangelio concionatur ad populum. Testis est S. Mattheus, cap. XIII, 34: «Hæc omnia, ait, locutus est Jesus in parabolis ad turbas, et sine parabolis non loquebatur eis, ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi, » *Psal.* LXXVII, 2. Christum Dominum secutus S. Joannes in *Apocalypsi* redundat symbolis et apologis, adeoque cap. IV, per Agnum Christum, per quatuor animalia voce humana Deum laudantia, puta per leonem, vitulum, aquilam et hominem, quatuor Evangelistas Christi gloriam celebrantes graphice depingit.

Ratio a priori est, quod exempla et apologi ob historię novitatem, raritatem, facilitatem ac jucunditatem maxime accommodata sint hominum ingeniis, eorumque curiositati et sciendi cupiditati cum lepore satisfaciunt: quare illico in aures mentesque subeunt, ac eas delectando docent, et simul ad sui imitationem movent longe suavius et efficacius quam præcepta. Audi Aristotelem, *Problem.* 18, num. 3: «Cur, ait, homines in perorando exemplis et fabulis potius gaudent quam commentis? An gaudent, quia et discunt, et celeriter discunt? atqui per exempla et fabulas facilius discitur: sunt enim quæ explorata habeantur, et particularia sint. Ratio autem commentandi, demonstratio ex universalibus est, quæ minus quam partes novimus. Ad hæc ilis credere magis solemus, quæ plurimum testimoniis confirmantur. Exempla autem et fabellæ testimoniorum speciem gerunt; fides autem perfacilis est, quam testimonium fecerit. Ad dicitur quod verisimile quisque libentius discit. Exemplum autem et fabellæ rem non nisi similem docent. » Huic consona sapientum omnium vox est: «Melius docere et persuadere exempla quam præcepta; » nimirum:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Sicut ergo saccharum catapotis sive pilulis circumlitum, eorum amaritatem obtegat et eduleoratur: sic asperum et odiosum legis vel jubentis imperium exemplum, viam præeundo, et quasi complanando, dulce facit et amabile; quod enim mandans dure et imperiose præcipit: Ite, servi, et facite; hoc exemplum blande alliciendo reipsa dicit: Eamus, socii, et faciamus. Denique exemplis et apologis paræ, velut sale, ad condiendam orationem utendum; hi enim sunt sales orationis: quare si quis iis sobrie, ac congruo tempore, loco et modo utatur, gratiam suis dictis conciliabit, ac perficiet illud Apostoli: «Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, » *Coloss.* IV, 6; idque hoc fine et fructu, ut «det gratiam audientibus, » *Ephes.* IV, 29.

CAPUT IV.

Argumentum.

Jesus Sirach hoc libro omnem moralem philosophiam per breves sententias, quasi gnomas et axiomata tradit et complectitur, æque ac Salomon in Proverbiis; sed iis longe uberius est Ecclesiasticus: unde et 31 capita continet. Tradit enim virtutes non tantum ethicas, quæ personam cuiusque concernunt et perficiunt; sed et œconomicas, quæ ad familiam, et politicas, quæ ad rempublicam gubernandam, vel utiles sunt, vel necessariæ, quas sigillatim recensens S. Athanasius in *Synopsi*, plures implet paginas. Hinc a Græcis vocatur παρηγορητικός, q. d. omnivirtuosus, omni virtutis genere refertus; quia de omni virtute præcepta continet, ita Rabanus. Unde Damascenus, lib. IV *De Fide*, cap. XVIII, ait sapientiam Jesu Sirach omni virtutum genere ac doctrina refertam. Audi S. Hieronymum, *Præfat. in libros Salomonis*: «Fertur et panaretos Jesu, filii Sirach, liber, et alius pseudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem Hebraicum reperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latinos; sed Parabolas, prænotatum, cui juncti erant Ecclesiastes, et Canticum Canticorum, ut similitudinem librorum Salomonis, non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere cœquaret. » Alioqui sapientia Salomonis παρηγορητικός, id est omni virtute referta, proprie sunt ejus Proverbia; sicque appellantur ab Irenæo, Hegeippo, et aliis apud Eusebium, lib. IV *Hist.* cap. XXII. Et inferius: «Hæc duo volumina legit Ecclesia ad ædificationem plebis. »

Quocirca et a Latinis inscribitur *Ecclesiasticus*, tum ad imitationem simul et distinctionem libri Salomonis, qui *Ecclesiastes* dicitur, id est, concionator vel convocator et collector, ut enim ab eo distinguatur, *Ecclesiasticus* vocatur, non *Ecclesiastes*, esto etymor. et significatum sit idem, vel pene idem; tum quia in Ecclesia legi solebat et solet, ut plebem per omnia, quæ officii et virtutis sunt, erudiat. Audi Rabanum, lib. V *De Universo*, cap. III: «Dictus est, ait, Ecclesiasticus pro eo, quod in medio cœtu populi, id est, coram Ecclesia fue-

rit habitus. » Et Hugo Cardinalis hic: «Hic liber, ait, apud Græcos παρηγορητικός, apud Hebræos *Parabola*, apud Latinos *Ecclesiasticus* appellatur, eo quod Ecclesiæ sit utilis, sicut et Ecclesiastes. Per hos enim duos libros maxime instruitur Ecclesia. Unde *Ecclesiasticus* dicitur, quasi ad Ecclesiam, id est, totum cœtum fidelium, singulosque fideles pertinens, eorumque mores ad normam divini legis et virtutis informans et efformans. Hinc Ecclesiasticus uberius virtutes singulas pertractat, et de singulis quasi integras exhibet conciones: quæ in re differt a Proverbiis Salomonis; quæ a cap. X, ad finem libri sententias continent plane concisas et disparatas, ita ut una eum altera non cohæreat; sed singulæ novum contineant argumentum. Utilior ergo est Ecclesiasticus Proverbiis, ac uberius rem meditando, sancte vivendi, dicendi et concionandi materiam suppeditat.

Quocirca S. Apostoli in Canone ultimo Apostolorum dicunt et edicunt: «Ut adolescentes addiscant etiam sapientiam eruditi Sirach. » Sic et Clemens, Alexander, Calixtus, Fabianus alique jam citati Summi Pontifices citant et commendant dogmata Ecclesiastici. Pontianus sæpe *epist.* I, citat Ecclesiasticum, et *epist.* 2, totum caput XXXIII *Ecclesiast.* et magnam partem cap. V et VI, in eam epistolam conjecit. Fabianus, cum sæpius citasset Ecclesiasticum in *epistol.* I et 2, in epistolam suam tertiam multa transtulit ex ejus cap. XXVII. Lucius mutuatus est ex Ecclesiastico bonam partem cap. X et XI. Mutuatus est et Stephanus totum cap. XIII *Ecclesiast.* in sua *epist.* I, ut etiam Eutychianus grandem partem cap. V et VI. Ad vicum demum testimonia ex Ecclesiastico Dionysius, cap. VII *Eccles. Hierarch.*, et cap. VIII *de Divinis Nom.*; Ignatius, *epist. ad Heronem*; Hieronymus, *epist. ad Minerium*, et Alexander, *epist. ad Rusticum, ad Salviniam, ad Celantiam*.

Tres libri sunt partes: *prima*, cap. I, continet encomium sapientiæ, sive sacræ Ethicæ. Deinde a cap. II usque ad cap. XXIV, subjungit Siracides ejus præcepta et dogmata de quibuslibet virtutibus; *secunda*, cap. XXIV, Siracides ipsam sapientiam se suaque prædicantem inducit, ac deinde ethica ejus documenta persequitur usque ad cap. XLII, 15; *tertia*, a cap. XLII, 15, usque ad finem continet harum virtutum et documentorum exempla. Unde, præmisso encomio Dei, Deique operum, librorum concludit elogiis Patriarcharum, Prophetarum et principum illustrium veteris Testamenti. Porro inchoat sua præcepta a xta seriem Decalogi. Incipit enim a timore et cultu Dei, inde cap. III, progreditur ad honorem parentibus debitum; ac deinceps officia cæteris vel ex charitate, vel ex justitia præstanda persequitur.

Accipe brevem singulorum ex ordine capitum synopsis, ut sententias de qualibet virtute statim reperias.

Synopsis capitum omnium Ecclesiastici.

Cap. I, agit de sapientiæ origine.

- de timore et amore Dei, vers. 11; de tene ejusque remediis, scilicet animi preparatione, humilitate, patientia, resignatione, spe et amore Dei.
- Cap. III, de honore parentum, vers. 1; de humilitate et mensuetudine, vers. 19.
- Cap. IV, de elemosyna, vers. 1 et seq.; de sapientia Sanctorum, vers. 12; de pudore malo, vers. 24.
- Cap. V, de detestatione peccati et poenitentia, vers. 1 et sequent.; de constantia et sinceritate, vers. 10.
- Cap. VI, de amicitia vera, vers. 1; de sapientia ardua, vers. 18.
- Cap. VII, de pietate et officiis debitis Deo, sacerdotibus, parentibus, filiis, amicis, potentibus, infirmis, afflictis, mortuis, quin et pecoribus.
- Cap. VIII, de tranquillitate et concordia.
- Cap. IX, de castitate et vitando mulierum consortio, vers. 1 et seq.; de vitandis amicis novis, potentibus, injustis, loquacibus et temerariis, vers. 14.
- Cap. X, de prudentia principum et magistratum, vers. 1 et sequent.; de superbia, vers. 18; de regentium virtutibus et vitiis, vers. 23.
- Cap. XI, de modestia, vers. 1; opes parari cultu Dei, vers. 10.
- Cap. XII, beneficium præstandum esse justo, non impio, vers. 1; de cavendis inimicis, vers. 8.
- Cap. XIII, de cavenda familiaritate potentum: amicitiam esse inter pares et similes.
- Cap. XIV, de liberalitate et avaritia, ac vanitate stulta avarorum, vers. 1 et seq.; beatum esse sapientem, vers. 22.
- Cap. XV, sapientiæ fructus, et qui eorum expertes.
- Cap. XVI, non esse lætandum in filiis impiis, vers. 1; de Dei vindicta in impios, vers. 7; de Dei sapientia in creatione et dispositione universi, vers. 24.
- Cap. XVII, de hominis creatione et perfectione, præsertim sapientiæ, vers. 1; de poenitentia et conversione ad Deum, vers. 20.
- Cap. XVIII, laus magnalium, puta potentia et misericordiæ Dei, vers. 1; de memoria divini iudicii, vers. 24.
- Cap. XIX, de vino, meretricibus, ac moderamine linguæ.
- Cap. XX, de linguæ virtutibus et vitiis; deque factis et imprudentibus.
- Cap. XXI, de vitando peccato, vers. 1; de stulti moribus et immodestia, vers. 14.
- Cap. XXII, stultos esse insupportabiles et incorrigibiles, vers. 4; de filiis, quæ violant amicitiam, vers. 23.
- Cap. XXIII, orat pro sapientia practica, vers. 1; de juramento alisque linguæ vitiis, vers. 7; de fornicatione, vers. 24.
- Cap. XXIV, sapientiæ encomium ab origine, officiis, domo, pulchritudine, fructibus.
- Cap. XXV, tria, quæ placent Sapientiæ; tria, quæ displicent, vers. 1; decem beatitudines, vers. 9; de nequitia mulierum, vers. 17.

- Cap. XXVI, de muliere bona et mala, puta sensata et insensata.
- Cap. XXVII, de falsitate, fraude aliisque linguæ vitiis, vers. 1; de revelatione secreti, vers. 17; de dolo et iis qui lapsu gaudent alieno, vers. 23.
- Cap. XXVIII, recenset damna iræ et vindictæ, ac vers. 15, linguæ duplicis, sive bilinguis.
- Cap. XXIX, de mutuo dando, vers. 1; de elemosyna, vers. 11; de fideiussione, vers. 19; de miseria peregrinorum et hospitem, vers. 28.
- Cap. XXX, de filiorum castigatione, vers. 1; de bono sanitatis, vers. 14; de bono lætitiæ et malo tristitiæ, vers. 21.
- Cap. XXXI, de sollicitudine opum vitanda, vers. 1; de honestate et temperantia in mensa servanda, vers. 12.
- Cap. XXXII, docet quid in mensa faciet rector, juvenis, senex, vers. 1; de Dei timore et legis custodia, vers. 18; de consilio et ratione ubique adhibendis, vers. 24.
- Cap. XXXIII, docet Deum discrevisse bonos a malis, magnos ab abjectis, vers. 8; ne quis ante mortem opes aliis cedat, vers. 20; de regimine servorum, vers. 25.
- Cap. XXXIV, de somniorum vanitate, vers. 1; de utilitate tentationis, vers. 9; de utilitate spei in Deum, vers. 14; de fraudatione mercedis pauperum, vers. 21.
- Cap. XXXV, de virtute religionis et oblationum, vers. 1; de efficacia orationis pauperum et afflictorum, vers. 17.
- Cap. XXXVI, orat pro Judæis jam subditis Ægyptiis, vers. 1; de diligenda bona uxore, vers. 23.
- Cap. XXXVII, de amicis fictis, vers. 1; quale, et cum quibus ineundum consilium, vers. 7; de sapientia, vers. 24; de frenanda gula et concupiscentia, vers. 30.
- Cap. XXXVIII, de utilitate et usu medicinæ, vers. 1; infirmum instituit, vers. 9; quid in morte amicorum faciendum, vers. 16; de usu agriculturæ, artis fabrilis, figulinæ et similibus, vers. 26.
- Cap. XXXIX, sapientiam acquiri oratione, lectione et studio, vers. 1; laus Dei, ejusque potentia, beneficentiæ et vindictæ, vers. 16.
- Cap. XL, de ærumnis hujus vitæ ex peccato, vers. 1; docet quæ sint magis eligenda, per varias gradationes, vers. 17; de fugienda inopia, vers. 29.
- Cap. XLI, mors, quibus amara, quibus jucunda, vers. 1; de filiis probrosis, ac cura famæ, vers. 8.
- Cap. XLII, de quibus non erubescendum, vers. 1; de filia custodienda, vers. 10; laus sapientiæ et omniscientiæ Dei, vers. 16.
- Cap. XLIII, laudat magnificentiam Dei ex pulchritudine cælorum, stellarum, iridis, nivis, grandinis, gelu, maris et insularum.
- Cap. XLIV, laudat Patriarchas et viros sapientes in genere, vers. 1; laudat Henoch, Abraham, Isaac et Jacob, vers. 16 et seq.

Cap. XLV, laus Moysis, Aaronis et Phinees.

Cap. XLVI, laus Josue, Caleb, Judicum et Samuëlis.

Cap. XLVII, laus Nathan, Davidis et Salomonis.

Cap. XLVIII, laus Eliæ, Elisei, Ezechiæ et Isaia.

Cap. XLIX, laus Josiæ, Jeremiæ, Ezechielis, duodecim minorum Prophetarum, Zorobabel, Josedec, Nehemiæ, Seth, Sem et Adam.

Cap. L, laus Simonis Pontificis.

Cap. LI, oratio Jesu, filii Sirach, qua primo Deum laudat, eique pro liberatione ex gravibus malis gratias agit; secundo, vers. 18, docet, se oratione et studio adeptum sapientiam; tertio, vers. 31, ad eam omnes hortatur et invitat.

Hæc summam, præcipua duntaxat capitum argumenta assignando, perstrinxi: multa enim alia sparsim hic liber pertractat, quæ suis locis indicabo, adeoque omne cujuslibet virtutis officium particulatim percenset, quæ ipsius propria est dos et laus, qua cæteros omnes S. Scripturæ libros antecellit, ideoque *πρωτότερος* dicitur, « quasi omnis virtutis receptaculum, cujus tanta est claritas, ut ipse sibi sit commentator, » ait Rabanus. Cunctas enim moralis doctrinæ partes absolute tradit: Ethicam, Oeconomicam, Politicam. Nam major pars ad Ethicam, minor ad Oeconomicam, non minima ad Politicam spectat. Scopus enim et finis Jesu scribendi hujus libri fuit, ut ait Siracides in prologo, instruere eos, « qui volunt animum intendere et discere quemadmodum oporteat instituire mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere. » Quare christiani omnes, virtutis et perfectionis avidi, avide hunc librum volvant, legant et relègant, uti nonnullos præules fecisse et facere scio, qui proinde hunc librum, quocumque proficiscuntur, secum, quasi domesticum viæ et vitæ duem, circumferunt, de eo suis dicentes illud, quod S. Cyprianus assidue lectitans Tertullianum, eum poscens dicebat: « Da magistrum. » Hoc est quod ait Rabanus lib. V *De Universo*, cap. III: « Ecclesiasticus morum pene omnium disciplinam, et sanctæ religionis conversationem affatim et copiose descripsit. »

CAPUT V.

Methodus.

Methodus nostri Siracidis est, sapientiæ practicae, et singularum virtutum præcepta tradere per breves gnomas et sententias prudentum et sapientum: ita tamen, ut singulis sæpe longius insistat, multaque earum, æque ac vitiorum contrariorum officia et actus percenseat. Qua in re miscet similitudines, adagia, ænigmata, parabolas, quibus sua prudentiæ dogmata tum ornat, tum explicat, at hisce quasi salibus condita magis legenti sapiant, magisque in ejus cor, stomachum et mentem descendant, concoquantur, et per animæ venas et potentias spargantur, ut illam virtutibus alant, augeant, roborant, impin-

guent, perficiant. Hac de causa Basilius Imperator instituens filium Leonem, cognomento Philosophum, hoc ultimum ei dat præceptum: « Revolve Jesu Sirach documenta, e quibus multum civilis et regiæ prudentiæ haurire poteris. » Exstat in fine tomi V *Biblioth. SS. Patrum*.

Qua in re Siracides imitatur Salomonem et priscos Hebræos: simili enim modo Salomon suam ethicam brevibus sententiis tradit; ideoque librum *Misle*, id est *Proverbia* vel *Parabolas* inscripsit: qua ratione et Ecclesiasticus noster a nonnullis inscribitur *Proverbia*, teste S. Hieronymo, *Præfat. in libros Salomonis*. In praxi enim consultissimum est illud Poætæ:

Quidquid præcipies, esto brevis, ut cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.

Quocirca similes Siracidis gnomas aliorum sapientum, Ben-Sira, Hebræorum, Syrorum, Arabum, quin et Philosophorum gentilium subinde, sed parcius, nec nisi ubi lucis et nervi aliqui afferunt, citabo, idque varias ob causas. *Prima* quia hoc facit ad veritatis diggitationem utpote quæ ita certa sit, ut non lantum fideles, sed et infideles ei testimonium perhibeant. Qua de cause Christus a Moyse et a Joanne Baptista, fidelibus quidem, sed longe se inferioribus testimonium accipere dignatus est. *Secunda*, quod commentarius hic ab hæreticis et infidelibus forte, qui Siracidi non credunt, legetur, ut hi saltem per Hebræos et Philosophos convicti, eidem credere condiscent. *Tertia*, quia ratio fidei, natura gratiæ, Philosophia Theologiæ subservit et ancillatur. Cujus rei symbolo jussit Deus, filias Gentilium et Judæis bello captas, post tonsionem et lustrationem in consortium et torum Hebræorum fidelium admitti, *Deuter. XXI, 11*. Qua de causa crebro S. Hieronymus, S. Cyrillus, S. Nazianzenus, S. Basilius, S. Augustinus, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, quin et subinde S. Paulus, sententias Gentilium citant. Vide de hac re egregie disserentem S. Hieronymum, epist. 84 *ad Magnum*, et S. Basilius, tractatu *de Utilitate ex Gentilium libris capiendis*. *Quarta*, quia Siracides ethicam non tantum supernaturalem, sed et naturalem pertractat, quam pariter pertractavit Socrates, Aristoteles, Seneca cæterique Ethici. Horum ergo gnomæ gnomis Siracidis sunt parallela. Adde quod Siracides hæc omnibus, non solum Judæis, sed et Gentibus conscripserit, ut patet ex prologo, et ex cap. XXXIX, 1, 14. *Quinta*, quia Philosophi suam ethicam et sapientiam hausserunt a Moyse et Hebræis, uti fuse demonstrat Eusebius lib. IX *Præparat. Evangel.* IV, et lib. X, cap. II; Clemens Alexandrinus, lib. I *Stromat.*; S. Augustinus, lib. XVIII *De Civitat.* XXXIX. Dum ergo philosophos cito, Moysen et Hebræos cito, eorumque gnomas suis assigno fontibus, et eorum sapientiam primævis suis reddo auctoribus; quo quid æquius et justius fieri potest?

Hac etiam de causa sententiæ Siracidis a variis